



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 4 Sayı: 18

Volume: 4 Issue: 18

Yaz 2011

Summer 2011

/K-/ SESİYLE BAŞLAYAN KVK YAPISINDAKİ TÜRKÇE FİİLLERDE SES ANLAM UYUMU
“COMPLIANCE OF SOUND MEANING IN THE VERB STARTING WITH /K-/ VOICE IN THE
STRUCTURE OF KVK”

Özlem DEMİREL DÖNMEZ*

Özet

Bu çalışmada /k-/ sesiyle başlayan KVK yapısındaki Türkçe fiillerde ses-anlam uyumu tespit edilerek bu uyumun oranı sayısal verilerle somutlaştırılmıştır. Çalışma yapı ve anlam temeline oturtularak metotta bütünlük sağlanmış, grafik ve tablolarla da açık ve anlaşılır hale getirilmiştir. Gerek konu gerekse metot bakımından orijinallik taşıdığına inandığımız bu çalışma, ses ve anlam arasındaki ilişkinin açıklanmasına küçük de olsa bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ses, Anlam, Uyum, Yapı, Fiil.

Abstract

In this study, which started the sound of /k-/ in the structure of KVK Turkish verbs are determined sound-meaning compliance with the compliance rate is highlighted with numerical data. The study of structure and meaning integrity provided the basis method, seated, graphics and tables also been made clear and understandable. In terms of both subject and method originality of this work which we believe carries, explain the relationship between sound and meaning, though small, will make a contribution.

Key Words: Sound, Meaning, Harmony, Structure, Verb.

Giriş

Bu gün dilbilimcilerin “fono-semantik” adını verdikleri akımın ilk temsilcisi olarak Eflatun’u gösterebiliriz. Eflatun, adın nesnenin sesle yapılan taklidinden başka bir şey olmadığını iddia ediyordu (Eflatun, 1997: 90). Benzer şekilde düşünen pragmatik araştırmacı Lucretius da kelimelerin kökenindeki keyfiliği reddediyordu (Allot, 1995: 15). Ancak 20. yüzyılın başlarında dilbilimde yapısalılık kuramının temellerini atan Saussure ile birlikte bu anlayış değişime uğradı. Saussure göstereni gösterilenle birleştiren bağın, dil göstergesinin nedensiz olduğunu iddia ediyor bu iddiasını da çeşitli örneklerle destekliyordu. Örneğin, Fransızcadaki fouet “kırbaç” ya da glas “yas çanı” türünden sözcükler kimilerinin kulağına anlatımlı seslerden kurulu gibi gelebilir, ne var ki bunların başlangıçtan beri böyle bir özellik taşımadığını görmek için Latincedeki biçimlerine baş vurmak yeter (Saussure, 1985: 73-75). Saussure temelinde ilerleyen dilbilim onun gösterge kuramını aşmıştır. Hjelmslev, Haris gibi dilbilimciler ses ve anlam arasındaki ilişki üzerinde dururlar. Hjelmslev’in eşbiçimlilik ilkesi, gösterenle gösterilenin aynı gerçekliğin iki yönü olarak görülmesinden kaynaklanır (Vardar, 1999: 242). Son yıllarda fono-semantik üzerine yapılan çalışmaların ivme kazandığını görüyoruz. Sapir ve Zuckerman, fono-semantik eşleştirmenin, saf dile odaklı, dil planlamacılarının dilde yabancılaşmayı engellemeye çalıştıkları Fince, İzlandaca, İbranice, devrim geçirmiş Türkçe ve alfabesi ses sembollerinden oluşan Çince, Japonca gibi

* İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ozlemdemirel44@gmail.com.tr

dillere uygulanabileceğini söylemekte ve çalışmalarında Türkçe sözcüklere de yer vermektedirler (Sapir, Zuckerman, 2008: 27).

Bir dildeki ses-anlam uyumunu belirleyebilmek için o dildeki bütün kelimeleri hatta ekleri ses ve anlam özellikleri açısından karşılaştırmalı olarak incelemek gerekir. Söz konusu bu ilişkinin durumunu belirlemenin en iyi yollarından biri de seslerle o seslerin ifade ettikleri arasında kesişme noktalarının olup olmadığını ve ses-anlam uyumuyla ilgili genellemeler yapıp yapılamayacağını belirleyebilmektir. Cassirer, p,b,t,d gibi dışı doğru çıkarılan patlamalı ünsüzler, karşıt çabayı açığa vururlar; m, n ise açıkça içe doğru yönelim taşır. M ve n sesleri ile özne gösterilmeye çalışılır, diğerleriyle ise dış dünyayla ilişkiyi, burayı, geriye ve ileriye, gösterme çabası vardır der (Cassirer, 2005: 195-196). Bu gibi genellemeleri ispatlayabilirsek ses ve anlam arasındaki ilişkinin varlığını da kanıtlamış oluruz.

Bu çabaya girişmeden önce sesleri belirleyici özelliklerine göre sınıflandırmamız gerekmektedir.

Ünlülerin sınıflandırmasında farklı terimler kullanılmış olsa da sınıflandırma şekli değişmez. Ön ünlüler: e, i, ö,ü; art ünlüler: a,ı, o, u; düz ünlüler: a, ı, e,i; yuvarlak ünlüler: o, u, ö, ü; dar ünlüler: ı, i, u, ü; geniş ünlüler: a,e, o, ö'dür (Demircan, 2001: 40-41).

Türkçede ünsüzlerin, ses tellerinin titreşip titreşmemesine, çıkış biçimine, çıkış yerine göre olmak üzere üç ayırıcı özelliği vardır (Demircan, 2001: 45). Genel olarak ünsüzleri, oluşumları esnasında ses tellerinin titreşip titreşmemesine göre *tonlu*; b,c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z, *tonsuz*; ç, f, h, k, p, s, ş, t¹ (Korkmaz, 2003: 215-216); çıkış biçimine göre *patlayıcı*; b, p, c, g, k, d, t, *sızıcı*; f, v, s, z, ş, ç, j, ğ, h, *akıcı*; l, r, y, *nazal*; m, n² (Üçok, 1951:40); çıkış yerine göreyse *damak*; g, k, ğ, y, *dudak*; b, p, m, v, f, *diş*; d, t, z, s, n, r, c, ç, j, ş, l, *gırtlak*; h, ünsüzleri olarak değerlendiriliriz (Banguoğlu, 1995: 50).

Çalışmanın Metodu

Biz bu çalışmayla başlangıçta, /k-/ sesiyle başlayan Türkçe sözcüklerin tamamını incelemeyi hedefledik. Ancak eldeki verilerin yoğunluğu ve karmaşıklığı çalışmanın boyutlarını minimuma indirerek, sadece /k-/ sesiyle başlayan KVK yapısındaki fiilleri esas almamıza sebep oldu. Özellikle /k-/ sesiyle başlayan sözcükleri tercih etmemizdeki çıkış noktası ise, Necip Üçok'un, /k-/ fonemiyle başlayan kelimelerin birçoklarının manasında bir şiddet, hiddet, ihtiras, ateşlilik, keskinlik, sivrilik sezmek kabil olduğunu söylemek hiç de yersiz olmasa gerek, cümlesidir (Üçok, 1951: 82). Bu cümlemin uyandırdığı merakla başlayan çalışmamızda öncelikle inceleyeceğimiz sözcüklerin yapı ve anlam özelliklerini belirlemeye çalıştık. /k-/ ünsüzüyle başlayan KVK yapısındaki fiilleri ilk olarak ünlülerine, onları da kendi aralarında ünsüzlerine göre sınıflandırdık. Bu sınıflandırmada yer alan fiilleri birbirleriyle ve diğer Türkçe fiillerle mukayese ederek anlam ayırt edici seslerini belirlemeye çalıştık. Çalışmanın ikinci aşamasında ise söz konusu olan fiilleri anlamlarına göre sınıflandırdık. Kelimelerin sözlük anlamlarından sınıflandırmaya en uygun olanlarını seçtik ve bunları kendi yorumumuzu da katarak kategorize ettik. Çalışmanın sonunda ulaştığımız verileri ise sayısal değerler içeren bir grafikte somutlaştırdık.

Çalışmamızı yapı ve anlam temeline eşit oranda oturttuk, açıklamaya çalıştığımız konuya tek yönlü yaklaşmamayı hedefledik. Bu yaklaşım aynı zamanda uğraştığımız meselenin de getirdiği bir zorunluluktaki. Çünkü yapı ve anlam uyumunu sadece yapı veya sadece anlamla açıklamaya çalışmak eksik bir yaklaşım olacaktır.

1. /k-/ İle Başlayan KVK Yapısındaki Fiiller

Çalışmamıza konu olan /k-/ ile başlayan KVK yapısındaki fiiller şunlardır: kaç-, kal-, kar-, kas-, kat-, kay-, kaz-, kep-, kes-, kıl-, kır-, kıs-, kıy-, kız-, koç-, kok-, kon-, koş-, kop-, kov-, koy-, kur-, kus-, küs-. Fiil, bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelimedir (Korkmaz, 2003: 91). Kimi eylemlerde gerçekten bir eylemin söz konusu olduğu görülür, kimi eylemler bir oluş bildirirler, kimileri ise durum gösterirler (Atabay, 1983: 202-203). Bu sınıflandırmaya göre *kaç-*, *kar-*, *kas-*, *kat-*, *kay-*, *kaz-*, *kes-*, *kıl-*, *kır-*, *kıs-*, *kıy-*, *kız-*, *koç-*, *kon-*, *koş-*, *kov-*, *koy-*, *kur-* eylem; *kep-*, *kok-*, *kop-*, *kus-*, oluş; *kal-*, *küs-* durum bildiren fiillerdir. Fiilleri yapılarına göre de çeşitli sınıflara ayırabiliriz.

¹ Ömer Demircan: Ötümlü-ötümsüz; Tahsin Banguoğlu: Ünlü-ünsüz; Necip Üçok: Titremeli-titremesiz; Jean Deny: Tonlu-tonsuz terimlerini tercih ederler.

² Ömer Demircan: Patlamalı, patlamalı-sızmalı, akıcı, çarpmalı, geniz, kayıcı; Jean Deny: Patlayıcı, sızıcı; şeklinde sınıflandırır.

Durumlarına göre: Asıl fiiller, yardımcı fiiller; kullanımına göre: Nihai fiil olarak, masdar olarak, fiil ismi olarak, sıfat olarak, zarf olarak; fail ile ilgilerine göre: Etken, ettirgen, edilgen, işteş; nesne ile ilgilerine göre: Geçişli fiiller, geçişsiz fiiller, dönüşlü fiiller gibi kategorize edilebilir (Hacıeminoğlu, 1992: 13). Çalışmamıza konu olan bu 23 fiilli alışlageldiği şekilde değil, yapı bakımından ses özelliklerine, anlam bakımından da içerdikleri anlama göre bir sınıflandırmaya tabii tuttuk.

Bu fiilleri şekil bakımından ünlülerine göre 6 ana başlık, ünsüzlerine göre ise 4 alt başlık şeklinde inceledik, ünlü ve ünsüz özelliklerini ayrıca Tablo I'de gösterdik. Anlam bakımından ise söz konusu olan fiilleri 7 kategoriye ayırdık, bunlara da Tablo II'de yer verdik:

1.1. Ünlüsü Geniş-Düz-Ön Ünlü Olanlar

/k-/ ile başlayan geniş-düz-ön ünlüyle (a) oluşturulan fiiller; kaç-, kal-, kar-, kas-, kat-, kay- ve kaz-’tır. Bu fiillerden kar- ve kat- eklemek, kaç- ve kay- ise dışa doğru hareket ortak anlamında birleşir. Diğerlerinde ise ortak bir anlam görülmez.

1.1.1. Ünsüzü P.ts. dm. + Patlayıcı Olanlar: kat-, kaç-

Bu sınıflandırmaya giren kat- ve kaç- fiilleri aynı türden ünlü ve ünsüzlerden oluşmaktadır. Yapı olarak aynılık gösteren bu iki fiil anlam olarak yaklaşık iki zıt anlamı ifade etmektedir. İki fiil yapı olarak aynı kategoride anlam olarak iki ayrı kategoride değerlendirilir. Fiillerde bulunan bu anlam farklılığını yapıyla açıklayabilir miyiz? Fiillerin yapısındaki tek farklılık ikisi de patlayıcı-tonsuz-diş sesi olan t ve ç sesleridir. Patlayıcı-tonsuz-diş sesi olan t’nin bulunduğu fiil birleştirmek, ç’nin bulunduğu fiil ise ayrılmak anlamına yakın anlamlar içerirler.

1.1.2. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar: kas-, kaz-

Bu iki fiil yapı olarak büyük oranda benzerlik göstermekle birlikte son ünsüzleri farklılaşır. Birinin son ünsüzü sızıcı-tonsuz-diş, diğerinki ise sızıcı-tonlu-diş’tir. Bu iki ünsüzün farklılaşan tek yönü tonlu-tonsuz olmaları bakımındandır. İlk bakışta söz konusu fiillerin anlam olarak birleştikleri ortak bir nokta gözükmemektedir. Ancak DLT’e baktığımızda kas sözcüğünün kabuk, her ağacın kabuğu, sertlik, katılık anlamına geldiğini ve kaz, kasuk isimleriyle eş anlamlı olarak kullanıldığını görüyoruz (DLT-IV, 1986: 275). Buradaki kaz, kas, kasuk sözcükleri isimdir. Kaz- fiili ile sertlik, katılık anlamına gelen kaz, kas, kasuk isimleri arasında bir ilginin olduğu düşünülebilir. Zira kaz- fiili sert bir zemine yönelik hareketi içerir. Yani bu yapının isim ve fiil hali sertlik anlamında birleşir. Bu açıdan baktığımızda kas- ve kaz- fiilleri arasında bir anlam ilgisi kurabiliriz.

1.1.3. Ünsüzü P.ts. dm. + Akıcı Olanlar: kal-, kar-, kay-

Yapı bakımından kal-, kar-, kay- fiilleri hemen hemen aynıdır. Son ünsüzleri üçünün de akıcı olup sadece çıkış yerleri bakımından farklılaşırlar. Son ünsüzü l ve r olan kal- ve kar- fiilleri çıkış yerleri bakımından da birer diş sesi olmaları sebebiyle aynıdırlar, kay- fiili ise damak sesi olması yönünden bunlardan ayrılır. Anlam yönünden ise fiillerin birleştikleri ortak bir anlam mevcut değildir. Kal- ve kay-fiillerinin hemen hemen zıt anlamları ifade ettiği düşünülebilir. Son ünsüzü akıcı-tonlu-diş olan (kal-) sürdürmek, akıcı-tonlu-damak olan (kay-) ise değiştirmek anlamlarını içerir diyebiliriz.

1.2. Ünlüsü Geniş-Düz-Ön Ünlü Olanlar

1.2.1. Ünsüzü P.ts.dm. + Patlayıcı Olanlar: kep-

Bu sınıflandırmaya dahil olan tek fiil kep-’tir. Ünlüsü geniş-düz-ön ünlü (e) olan fiilin ikinci ünsüzü patlayıcı-tonsuz-dudak sesi olan p’dir. Fiilin ifade ettiği anlamlarda içe doğruluk ve beklenmeyen bir olayın çabukluğu söz konusudur. Kelimenin söylenişinde de bu çabukluk kendini göstermektedir. Tonsuz-patlayıcı ünsüzler (ç, k, p, t) arasında geniş-düz-ön ünlü (e)’nin yer aldığı fiillerde içe ve geriye doğru bir hareketin ifade edildiğini çek- ve tep- fiillerine de bakarak söyleyebiliriz.

1.2.2. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar: kes-

Patlayıcı-tonsuz ünsüzler (ç, k, p, t) ile sızıcı-tonsuz ünsüzler (f, s, ş) arasında geniş-düz-ön ünlünün (e) yer aldığı tek fiil mevcuttur, bu da kes- fiilidir. Kes- fiilinde ayırmak, parçalamak anlamları belirgin olarak mevcuttur.

1.3. Ünlüsü Dar-Düz-Art Ünlü Olanlar

1.3.1. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar: kıs-, kız-

Bu kategoride iki fiil bulunmaktadır. Bu fiiller son ünsüzleri bakımından farklılaşmaktadır. Kıs-fiilinin son ünsüzü sızıcı-tonsuz-diş, kız-fiilindeki ise sızıcı-tonlu-diş'tir. İlk hecesi *kı* olan yansıma sözcüklerin birçoğunda ebat, hareket, ses bakımından küçüklük ve yavaşlık olduğunu görüyoruz. Örnek verecek olursak: Kıdım, kıfıdanak, kıfıl kıfıl, kıgırdanmak, Kımıl kımıl, kım kım, kıngırdanmak, kıpır, kırtık, kıs kıs, kıtım kıtım, kıttık vb. (Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler, 1995: 534-547). Ayrıca Eski Türkçe döneminde *kı*, hısımlık bildiren isimlerin sonuna gelen acıma ve sevme anlatan bir edattır: Atakı; babacığım gibi (DLT-III, : 212). Kı'da yukarıda sıraladığımız küçüklük, yavaşlık, acıma gibi anlamlar var ise neden kıs- ve kız- birbirinden uzak iki anlamı ifade eder? Bu durumun kı + s-z yapısından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü farklı ünsüz ve ünlülerin sonunda yer alan s-z sesleri farklı anlamları ifade eder. Mesela kaz, kaz-, kuz, köz, kız sözcüklerindeki sertlik, soğukluk, şiddet anlamlarına dayanarak kız-fiilindeki şiddet ve öfkenin z'den kaynaklandığını iddia edebiliriz. Ancak kes-, kus-, küs-fiillerindeki farklı anlamlardan dolayı s sesi için aynı şeyi söyleyemeyiz.

1.3.2. Ünsüzü P.ts.dm. + Akıcı Olanlar: kıl-, kır-, kıy-

Bu sınıflandırma içerisinde değerlendirilen kıl-, kır- ve kıy- fiillerinden ilk ikisinin son ünsüzleri akıcı-tonlu-diş sesleri, son fiilin son ünsüzü ise akıcı-tonlu-damak sesidir. Kıl- fiili genellikle yardımcı fiil olarak kullanılırken, kır- ve kıy- fiilleri parçalamak ortak anlamında birleştirilebilir. Ancak son ünsüzü bir diş sesi olan kır-'da yüksek bir ses ve şiddetli bir hareket görülürken, kıy-'da daha alçak tonda bir ses ve daha yavaş bir hareket hissedilmektedir. Ayrıca Türkçede bu üç fiil dışında, patlayıcı ünsüzler (g, b, d, c, k, p, t, ç) + dar-düz-art ünlü (ı) + akıcı ünsüzler (l, r, y) sıralamasında yer alan başka fiil bulunmamaktadır.

1.4. Ünlüsü Geniş-Yuvarlak-Art Ünlü Olanlar

1.4.1. Ünsüzü P.ts.dm. + Patlayıcı Olanlar: koç-, kok-, kop-

Bu başlık altında biri diş, biri damak, biri dudak ünsüzüyle biten üç fiil yer almaktadır. Koç-fiilinin göçmek anlamı esas alındığında bu üç fiili dışarıya doğru bir hareket ekseninde birleştirebiliriz (Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü, 2011). Söz konusu fiillerin son sesleri farklı olduğuna göre bu dışa doğruluk anlamının o'dan kaynaklandığını sol-, yol- fiillerinden de esinlenerek söyleyebiliriz. Ancak, koç- fiilinin göç- anlamına göre daha yaygın olarak bilinen kucakla- anlamını esas aldığımızda, fiilin kop- ve kop-'daki dışa doğruluk anlamına neredeyse zıt bir anlamı içerebilir ve birleştirme anlamlarını içerdiğini görüyoruz. Koç- fiilin kuc- biçiminin olduğu da dikkate alınması gereken bir husustur.

1.4.2. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar: koş-, kov-

Koş- ve kov- fiillerinin son ünsüzleri çıkış yerleri ve tonluluk-tonsuzluk bakımından birbirinden ayrılır. Birincisinin son ünsüzü sızıcı-tonsuz-diş, ikincisinininki ise sızıcı-tonlu-dudaktır. İki fiilin birleştiği ortak nokta ise, o sesi ve dışarıya doğru bir hareketi ifade etmeleridir.

1.4.3. Ünsüzü P.ts.dm. + Akıcı Olanlar: koy-

Ünlüsü geniş-yuvarlak-art ünlü olan fiilin son ünsüzü akıcı-tonlu-damak ünsüzü olan y'dir. Doy- ve dol- fiilleri de patlayıcı bir ünsüzle başlayıp akıcı ünsüzlerle devam eden ve koy-'da da olduğu gibi içe doğru bir hareketi ifade eden fiillerdir. Bu içe doğruluk anlamının o ünlüsünden kaynaklandığını kop-, kov-, koç-, koş-, kov- fiillerinin ifade ettiği dışa doğruluk anlamından dolayı söyleyemeyiz. O halde *k + o* yapısının içe ya da dışa doğru bir yönelişi bildirmesinin sonuna eklenen ünsüzden kaynaklandığı düşünülebilir.

1.4.4. Ünsüzü P.ts.dm. + Nazal Olanlar: kon-

Fiilin son ünsüzü nazal-tonlu-geniz ünsüzü olan n'dir. Kon- fiili, k + o yapısındaki fiiller içerisinde geçici de olsa bir yere yerleşmek anlamıyla koy- fiiline yaklaşıyor. Fiilin son ünsüzünün ona kattığı anlam ise geçicilik ve harekettir. Fiildeki son ünsüzü sabit tutarak ilk ünsüz ile ünlüyü değiştirerek çon³-, don- ve kan- fiillerine ulaşıyoruz. Bu fiillerin ortak anlamı bir durum değişikliğini ifade etmeleridir.

³ Derleme Sözlüğü III ,1968: 1268.

1.5. Ünlüsü Dar-Yuvarlak-Art Ünlü Olanlar

1.5.1. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar: kus-

Sızıcı-tonuz-dış ünsüzüyle biten fiilde içindekini dışarı boşaltma anlamı görülmektedir. Bu belirgin boşaltma anlamı hangi sestene kaynaklandığını tespit etmek için farklı kombinasyonlara gidebiliriz. Fiilin Ünsüzlerini sabit tuttuğumuzda kas-, kes-, kıs-, küs- fiillerine; fiilin sadece ilk ünsüzünü değiştirdiğimizde sus- fiili ile pus ismine; fiilin son ünsüzünü değiştirdiğimizde kur- fiili ve kul, kuş, kut, kuz isimlerine; fiilin ünlüsü sabit kalıp ünsüzlerini değiştirdiğimizde ise bul-, bur-, duy-, dur-, tut-, sun-, yun-, yut- fiillerine ulaşırız. Bu sözcüklerin hiç birinde aradığımız anlamı tam olarak görememekle birlikte, çok azında bir uzaklaşma anlamının sezildiğini, küs-, kuş, sun-, yun- söyleyebiliriz. Demek ki kus- fiilindeki boşaltma anlamı bünyesindeki seslerin birlikteliğinin bir sonucudur.

1.5.2. Ünsüzü P.ts.dm. + Akıcı Olanlar: kur-

İlk ünsüzü ve ünlüsü yukarıda geçen ve dışı doğru boşalma anlamı taşıyan kus- fiiliyle aynı olan kur- fiilinin son ünsüzü akıcı-tonlu-dış sesi olan r'dir. Fiil kus- fiilinin zıddına birleştirmek, bir araya getirmek anlamlarını içerir.

1.6. Ünlüsü Dar-Yuvarlak-Ön Ünlü Olanlar

1.6.1. Ünsüzü P.ts.dm. + Sızıcı Olanlar:küs-

Küs- fiilinin içerdiği olumsuz anlam belirgin olup fiilde soyut da olsa bir uzaklaşma anlamının olduğunu söyleyebiliriz. Fiil bu kategoride tek başına yer aldığı için aynı yapıdaki fiillerle kıyaslama ihtimalimiz yoktur. Ancak benzer yapıdaki fiillerle mukayese edebiliriz. Mesela, KVK yapısında, dar-yuvarlak-ön ünlü içeren, patlayıcı bir ünsüzle başlayıp sızıcıyla biten; büz-, düz-, düş- fiilleri, aynı ünlüyü içeren patlayıcıyla başlayıp akıcıyla biten; gül-, dür-, tüy-, sızıcıyla başlayıp akıcıyla biten sür-, akıcıyla başlayıp sızıcıyla biten yüz- fiillerinin bazılarında (tüy-, düş-, sür-, yüz-) bir uzaklaşma anlamının mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bu fiillerdeki ünlü sesin ortak oluşu, uzaklaşma anlamının ü sesinden kaynaklandığını akla getirir.

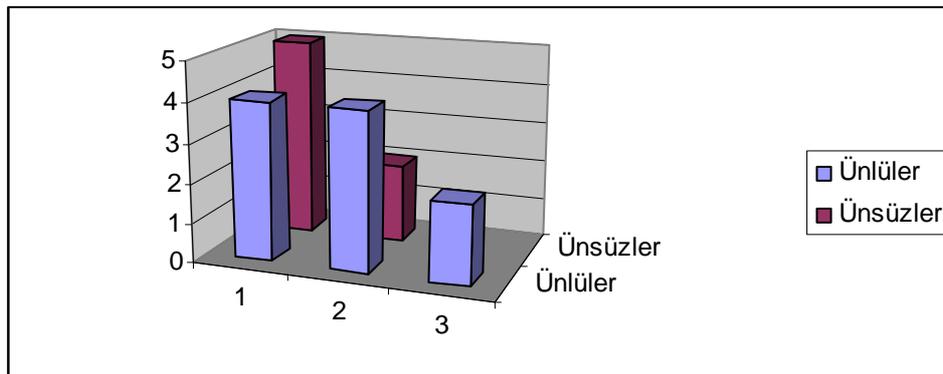
Tablo I: /k-/ Fonemiyle Başlayan KVK Yapısındaki Fillerde Ünlü, Ünsüz Dağılımı

Fiiller	Ünlüler	Fiiller	Ünsüzler
kaç-	gen.düz.art	kok-	p.ts.dm. + p.ts.dm.
kal-	gen.düz.art	kep-	p.ts.dm. + p.ts.dk.
kar-	gen.düz.art	kop-	p.ts.dm. + p.ts.dk.
kas-	gen.düz.art	kat-	p.ts.dm. + p.ts.dş.
kat-	gen.düz.art	koç-	p.ts.dm. + p.ts.dş.
kay-	gen.düz.art	kaç-	p.ts.dm. + p.ts.dş.
kaz-	gen.düz.art	kov-	p.ts.dm. + s.tl.dk.
kep-	gen.düz.ön	kaz-	p.ts.dm. + s.tl.dş.
kes-	gen.düz.ön	kız-	p.ts.dm. + s.tl.dş.
kıl-	dar.düz.art	kas-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
kır-	dar.düz.art	kes-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
kıs-	dar.düz.art	kıs-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
kıy-	dar.düz.art	koş-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
kız-	dar.düz.art	kus-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
koç-	gen.yuv.art	küs-	p.ts.dm. + s.ts.dş.
kok-	gen.yuv.art	kay-	p.ts.dm. + a.tl.dm.
kon-	gen.yuv.art	kıy-	p.ts.dm. + a.tl.dm.
kop-	gen.yuv.art	koy-	p.ts.dm. + a.tl.dm.
koş-	gen.yuv.art	kal-	p.ts.dm. + a.tl.dş.
kov-	gen.yuv.art	kar-	p.ts.dm. + a.tl.dş.
koy-	gen.yuv.art	kıl-	p.ts.dm. + a.tl.dş.
kus-	dar.yuv.art	kır-	p.ts.dm. + a.tl.dş.
kur-	dar.yuv.art	kur-	p.ts.dm. + a.tl.dş.
küs-	dar.yuv.ön.	kon-	p.ts.dm. + n.tl.dş.

Tablo II: /k-/ Fonemiyle Başlayan KVK Yapısındaki Fillerde Anlam Sınıflandırması

Ekleme, Birleştirmek Anlamını İçerenler	
kar-	Karıştırmak, birbirine katmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1091).
kat-	Bir şeyin içine, üstüne veya yanına niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak, ilave etmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1107).
koç-	Kucaklamak, kucaklaşmak, sarılmak (Derleme Sözlüğü-VIII, 1975: 2895).
koy-	Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek, katmak, eklemek (Türkçe Sözlük, 2005: 1225).
Ayrılmak, Ayırmak, Parçalamak Anlamını İçerenler	
kes-	Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak (Türkçe Sözlük, 2005: 1146).
kır-	Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak, iri parçalara ayırmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1162).
kıy-	Çok ince ve küçük parçalar biçiminde doğramak (Türkçe Sözlük, 2005: 1174).
Sürdürmek Anlamını İçerenler	
kal-	Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1048).
kıl-	Etme, yapmak, 2. Namazı yerine getirmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1154).
Yer Değiştirmek, İçe Doğru Hareket Anlamını İçerenler	
kaz-	Herhangi bir araçla toprağı kazmak, oymak (Türkçe Sözlük, 2005: 1124).
kep-	Çökmek, yıkılmak, kaymak, düşmek, hayvanın birden bire ölmesi veya tuzağı düşmesi (Derleme Sözlüğü-VIII, 1975: 2750)
kon-	Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1208).
Daraltmak Anlamını İçerenler	
kıs-	Ezmek, büzmek, daraltmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1167).
kas-	Daraltmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1099).
Öfke Anlamını İçerenler	
kız-	mec. Öfkelenmek, sinirlenmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1178).
kur-	mec. Bir kimseyi dedikodu veya telkinlerle başkasına karşı öfkelenmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1259).
Dışa Doğru Hareket Anlamını İçerenler	
kaç-	Bir kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1025).
kay-	Düz, ıslak, donmuş veya kaygan bir yüzey üzerinde sürtünerek kolayca yer değiştirmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1117).
kok-	Koku çıkarmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1196).
kop-	1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak 2. Yerinden ayrılmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1215).
koş-	Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1221).
kov-	Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1224).
kus-	1.Midenin içindekileri ağız yoluyla dışarı atmak, kay etmek, istifra etmek (Türkçe Sözlük, 2005: 1267).
küs-	Darılmak (Türkçe Sözlük, 2005: 1287).

Grafik I: /k-/ Fonemiyle Başlayan KVK Yapısındaki Türkçe Fiillerde Ses-Anlam Uyumu Oranı



Sonuç

Kaç-, kal-, kar-, kas-, kat, kay-, kaz-, kep-, kes-, kıl-, kır-, kıs-, kıy-, kız-, koç, kok-, kon, koş,kop-, kov-, koy-, kur-, kus-, küs-'den ibaret olan 24 Türkçe fiil üzerinde yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonucunda, kelimedeki ses-anlam uyumunu belirlemede tek bir sesin yeterli olamayacağını,

sözcükte geçen bütün seslerin tek tek ve bu seslerin yan yana gelme şekillerine göre uyuma katkıda bulduklarını gördük. Kat- ve kaç- sözcüklerine göre t sesi eklemek, ç ise uzaklaşmak, ayrılmak, dışa doğruluk anlamını içerir diyebiliriz ancak bunu bütün t ve ç sesleri için söylememiz mümkün değildir çünkü bu anlamları içermeyen tek bir örneğin bulunması bile, bit-, yut-, biç vb., bu tezimizi çürütür. Yapmamız gereken aynı ka sesleriyle başlayıp sonunda farklı ünsüzler bulunan başka kelimelerin anlamlarına bakmaktır. Bu şekilde sondaki ünsüzlerin kelimenin anlamına nasıl bir katkısı olduğunu görebilir ve çoğunluğa göre genellemeler yapabiliriz. Baştaki ünsüz + ünlü'nün yerine farklı ünlü ve ünsüzler getirerek de bu seslerin anlama nasıl bir katkısı olduğunu belirleyebiliriz. Bu doğrultuda yapmış olduğumuz çalışmamızın verilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Anlam ayırt etmede bazı fiillerde ünlüler bazılarında ise ünsüzler baskındır.
2. Ünlülerden o ve u seslerindeki belirgin anlam dışı doğruluktur.
3. z ünsüzünde genellikle sertlik, soğukluk şiddet, s ünsüzünde ise küçültme anlamı mevcuttur.
4. Kı ile başlayan fiil ve yansıma sözcüklerde küçüklük anlamı yaygın olarak görülür.
5. Akıcı ünsüzlerden l'de sürdürmek anlamı görülmektedir.
6. kur- ve kar- fiillerine bakarak r akıcı ünsüzünde birleştirmek, kır- fiiline göreyse ayırmak anlamı olduğunu görüyoruz.
7. Kar-, kat- eklemek, kaç, kay- uzaklaşmak, kır-, kıy- küçültmek, kok-, kop-, koş-, kov- dışa doğruluk anlamlarında ve ünlüleri bakımından birleşirler.
8. kal-, kıl- sürdürmek, kıs-, kas- daraltmak, kus-, küs-, koş- uzaklaşmak anlamlarında ve ünsüzleri bakımından kesişen fiillerdir.
9. /k-/ ile başlayan KVK yapısındaki 24 fiilden 17'sinde ses-anlam uyumu mevcuttur ve bu fiillerdeki ses-anlam uyumu oranı % 73.9'dur.

KAYNAKÇA

- ALLOT, Robin (1995). *In Language In The Würm Glaciation* Ed. By Udo L. Figge, 15-38. Bochum: Brockmeyer. <http://www.percepp.com/soundsmb.htm> (04.01.2011).
- ATABAY, Sevgi ve KUTLUK, İbrahim ve Özel, Sevgi (1983). *Sözcük Türleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATALAY, Besim (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi I-III-IV*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1995). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CASSIER, Ernst (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi I-Dil*, Çev: Milay Köktürk, Ankara: Hece Yayınları.
- DEMİRCAN, Ömer (2001). *Türkçenin Ses Dizimi*, İstanbul: Der Yayınları.
- DENY, Jean (1995). *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, Çev: Oytun Şahin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Derleme Sözlüğü III, VIII* (1975). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EFLATUN (1997). *Kratylos*, Çev: Suad Y. Baydur, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- HACİEMİNOĞLU, Necmeddin (1992). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MARTINET, Andre (1999). *Anlambirimler ve Sesbirimler*, Çev: Erdim Öztokat, Yirminci Yüzyıl Dilbilimi, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- SAUSSURE, Ferdinand (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev: Berke Vardar, Ankara: Birey Ve Toplum Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜÇÖK, Necip (1951). *Genel Fonetik*, İstanbul: İbrahim Horoz Matbaası.
- ZÜLFİKAR, Hamza (1995). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sapir, Yair, Zuckermann, Ghil'ad, Icelandic: Phonosemantic Matching. <http://www.zuckermann.org/pdf/icelandicpsm.pdf> (06.01.2011).
- <http://tdkterim.gov.tr/Ttas/?Kategori=Derlay&Kelime=Koçmak> (15.12.2010).